

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
(повна назва вищого навчального закладу)
Кафедра географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Ґрунтово-земельні ресурси і сталий розвиток держави

Рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий)
(назва навчальної дисципліни)

Галузь знань 10 Природничі науки
(код і назва галузі)

Спеціальність 106 Географія
(код і назва спеціальності (тей))

Інститут/факультет Геолого-географічний
(назва інституту, факультету)

2019-2022

Робоча програма складена на основі навчальної дисципліни "Грунтово-земельні ресурси і сталий розвиток держави"

Розробник: (вказати прізвище, науковий ступінь, вчене звання та посаду розробника)
Булювський Андрій Олександрович – кандидат географічних наук, зав. кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру;
Тортник Микола Йосипович - кандидат географічних наук, доцент кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № 1 від "30" серпня 2019 року

Завідувач кафедри

Біланчин Я.М.

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією геолого-географічного факультету:

Протокол № 1 від 4 вересня 2019 р.

Голова НМК

Біланчин Я.М.

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № ___ від. "___" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____)
(підпис)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № ___ від. "___" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____)
(підпис)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	<i>вечірня форма навчання</i>
Загальна кількість: кредитів – 3,0 годин – 90 залікових модулів – 1 змістових модулів – 2 ІНДЗ* – _____ (вид завдання)	Галузь знань <u>10 Природничі науки</u> (шифр і назва) Спеціальність <u>106 Географія</u> (код і назва) Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)	за вибором	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		1-й	
		<i>Семестр</i>	
		<i>Лекції</i>	
		8 год.	
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		- год.	
		<i>Лабораторні</i>	
		- год. - год.	
		<i>Самостійна робота</i>	
		82 год.	
у т.ч. ІНДЗ*: - год.			
Форма підсумкового контролю: залік			

* – за наявності

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання дисципліни є розширення й осучаснення знань здобувачів освітнього ступеня доктора філософії (аспірантів) про ГЗР світу й України, їхні сучасні використання та еколого-продукційний стан, стратегію заходів щодо раціоналізації їхнього використання та збереження як запоруки еколого-продовольчої безпеки і сталого розвитку держави, а також формування системи компетентностей майбутній науково-педагогічних працівників, здатних запропонувати наукове розуміння екологобезпечного використання і збереження ґрунтів і земель та відповідну методику досліджень їхнього еколого-продукційного стану.

Завданнями вивчення дисципліни є:

- поглиблення і закріплення теоретичних знань аспірантів про ГЗР світу, України та свого регіону, їхній стан і проблеми раціонального використання й збереження як запоруки продовольчої і екологічної безпеки та сталого розвитку держави;
- набуття і вдосконалення досвіду проведення оцінки стану ґрунтів і земель досліджуваної території;
- застосування отриманих знань у вирішенні конкретних проблем і завдань раціоналізації використання і збереження ГЗР території та підвищення їхнього агроресурсно-екологічного потенціалу.
- формування завдань та умінь моніторингових досліджень стану ґрунтів і земель досліджуваної території й тенденцій їхньої подальшої зміни в умовах агрогосподарського використання;
- стимулювання самовдосконалення шляхом самоосвіти майбутніх фахівців за спеціальністю 106 Географія.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування в аспірантів наступних **компетентностей**:

КЗП.08 - здатність засвоювати базові уявлення про філософію довкілля та основи раціонального природокористування і охорони природи

КСП.02 – здатність оцінювати вплив антропологічного фактора на довкілля;

КСП.06 - здатність засвоювати поглиблені знання про довкілля та основи раціонального природокористування і охорони природи.

Програмні **результати навчання**:

- знати й пояснювати сутність наукових засад філософії довкілля та основ природокористування й охорони природи, концепції стійкого (відновлюваного) розвитку, знати класифікації природних ресурсів, види природокористування, ієрархію природно-заповідних територій;
- висвітлювати сутність біосферного та ноосферного вчення В.І.Вернадського в контексті сучасних проблем природокористування й охорони природи, екологічних проблем людства, характеризувати природні ресурси території та об'єкти ПЗФ, знати їх географію; розкривати зміст Законів України про охорону природи, Причорноморської конвенції, міжнародних угод про співпрацю в галузі охорони довкілля; аналізувати стан використання природних ресурсів та природоохоронної роботи у межах своєї місцевості;
- за результатами аналізу інформації, що характеризує екологічну ситуацію, на підставі відомостей щодо структури об'єкта діяльності та його призначення визначати тактику діяльності, яка б забезпечувала стабільний розвиток життя на Землі;
- вміти користуватися методиками екологічного аналізу наслідків впливу господарської діяльності на довкілля; Вміти пропагувати серед населення уявлення про недопустимість негативного впливу людини на довкілля;
- вміти на основі аналізу результатів спостережень за навколишнім середовищем, використовуючи типові ознаки шкідливих та небезпечних чинників, своєчасно визначати наявність небезпечної ситуації для людей;

-вміти проводити збір і систематизацію даних про стан навколишнього середовища на основі фондових і картографічних матеріалів та результатів проведених досліджень з використанням ГІС-технологій;

-володіти необхідними навичками аналізу, оцінки та оптимізації стану природно-господарського середовища підконтрольної території, вміти розробити рекомендації з попередження негативних процесів та їх тенденцій і наслідків у природно-господарських системах, організувати їх практичне впровадження.

В результаті вивчення навчальної дисципліни аспіранти повинні

знати:

- загальну характеристику ГЗР, їх функції і значення;
- ґрунтово-земельні ресурси світу, України і Одеської області, їхню структуру, забезпеченість ними жителів і сучасний стан формування власності на землю;
- стан ГЗР України та регіону з акцентом на процеси сучасної деградації та їхні негативні наслідки;
- стан меліорованих ґрунтів і земель України та регіону;
- стратегію раціоналізації використання та заходи зі збереження і розширеного відтворення еколого-продукційного потенціалу ґрунтів і земель України та Одеської області;
- принципи організації та основні завдання моніторингу ґрунтів і земель України;

вміти:

- навести характеристику ГЗР України та Одеської області;
- інтерпретувати результати оцінки еколого-продукційного стану ГЗР певного регіону України чи конкретного господарства;
- обґрунтувати стратегію раціонального використання земель і комплекс заходів з попередження деградації ґрунтів, їхньої охорони і підвищення родючості;
- обґрунтувати потребу та основні завдання моніторингу ґрунтів і земель певного регіону чи меліоративної системи України або конкретного господарства;
- готувати звіти, доповіді та наукові статті за результатами вивчення та оцінки стану ГЗР.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. ГЗР – поняття, їхні функції і значення. Структура і географія ГЗР, забезпеченість ними жителів Землі і нашої держави. Потенціал і можливості господарського освоєння ГЗР в межах різних ґрунтово-біокліматичних поясів Землі

Тема 1. Вступ. ГЗР – поняття, загальна характеристика, роль у функціонуванні біосфери та життєдіяльності людей, запорука продовольчої та еколого-економічної безпеки і сталого розвитку держави.

Тема 2. Географія, структура, площі та господарська освоєність ґрунтів і земель світу, забезпеченість ними жителів Землі і нашої держави. Потенціал і можливості господарського освоєння і використання нових земель в межах різних ґрунтово-біокліматичних поясів світу.

Змістовий модуль 2. ГЗР України та Одеської області – географія, загальна характеристика, оцінка сучасного ресурсно-екологічного стану. Структура заходів щодо використання та вартості земель. Стратегія раціоналізації використання ГЗР України і області, збереження та зростання їхнього ресурсно-екологічного потенціалу

Тема 1. Ґрунти і категорії земель України за основним цільовим призначенням, їх загальна характеристика. Оцінювання використання, вартості та стану ґрунтів і земель України з акцентом на ґрунти і землі масивів меліорації. Сучасний стан формування ринку землі в Україні.

Тема 2. Ґрунти і землі Одеської області, оцінка їхнього використання і сучасного ресурсно-екологічного стану. Процеси деградації ґрунтів і земель, масштаби їхнього розвитку та наслідки. Раціоналізація використання, заходи зі збереження, організація та основні завдання моніторингу ґрунтів і земель.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Денна форма навчання					Вечірня форма навчання				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п/с	лаб.	с.р.		л	п/с	лаб.	с.р.
Змістовий модуль 1. ГЗР – поняття, їхні функції і значення. Структура і географія ГЗР, забезпеченість ними жителів Землі і нашої держави. Потенціал і можливості господарського освоєння ГЗР в межах різних ґрунтово-біокліматичних поясів Землі										
Тема 1. Вступ. ГЗР – поняття, загальна характеристика, роль у функціонуванні біосфери та життєдіяльності людей, запорука продовольчої та еколого-економічної безпеки і сталого розвитку держави.	22	2			20	22	2			20
Тема 2. Географія, структура, площі та господарська освоєність ґрунтів і земель світу, забезпеченість ними жителів Землі і нашої держави. Потенціал і можливості господарського освоєння і використання нових земель в межах різних ґрунтово-біокліматичних поясів світу	22	2			20	22	2			20
Разом за змістовим модулем 1	44	4			40	44	4			40
Змістовий модуль 2. ГЗР України та Одеської області – географія, загальна характеристика, оцінка сучасного ресурсно-екологічного стану. Структура заходів щодо використання та вартості земель. Стратегія раціоналізації використання ГЗР України і області, збереження та зростання їхнього ресурсно-екологічного потенціалу										
Тема 1. Ґрунти і категорії земель України за основним цільовим призначенням, їх загальна характеристика. Оцінювання використання, вартості та стану ґрунтів і земель України з акцентом на ґрунти і землі масивів меліорації. Сучасний стан формування ринку землі в Україні.	24	2			22	24	2			22
Тема 2. Ґрунти і землі Одеської області, оцінка їхнього використання і сучасного ресурсно-екологічного стану. Процеси деградації ґрунтів і земель, масштаби їхнього розвитку та наслідки. Раціоналізація використання, заходи зі збереження, організація та основні завдання моніторингу ґрунтів і земель.	22	2			20	22	2			20
Разом за змістовим модулем 2	46	4			42	46	4			42
Усього годин	90	8			82	90	8			82

* – за наявності

5. Теми семінарських занять

Не передбачено

6. Теми практичних занять

Не передбачено

7. Теми лабораторних занять

Не передбачено

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми/ види завдань	Кількість годин, д/ф
1	Ґрунтово-земельні ресурси (ГЗР) – поняття, загальна характеристика, основне національне багатство держави	5
2	Роль ГЗР у функціонуванні біосфери та життєдіяльності людей, запорука продовольчої та еколого-економічної безпеки і сталого розвитку держави	5
3	Структура і географія ГЗР, забезпеченість ними жителів Землі і нашої держави	5
4	Потенціал і можливості господарського освоєння нових земель в межах різних ґрунтово-біокліматичних поясів Землі	5
5	Ґрунти і ґрунтовий покрив України, їх географія, загальна характеристика та оцінка рівня родючості	5
6	Загальна характеристика землекористування та землеробської освоєності ґрунтів України	5
7	Структура земельного фонду України, тенденції його зміни	7
8	Оцінювання використання, вартості та стану ґрунтів і земель України	5
9	Сучасний стан формування власності на землю та ринку землі в Україні	5
10	Процеси деградації ґрунтів України, їхні негативні наслідки та масштаби проявів	5
11	Стан ґрунтів і земель масивів меліорації (зрошення, осушення, рекультивациі) України, раціоналізація їх використання та заходи з поліпшення стану і підвищення продуктивності	5
12	Ґрунти Одеської області, їхня генетико-виробнича характеристика та землеробська освоєність	5
13	Структура земельного фонду Одеської області	5
14	Оцінка стану ґрунтів і земель Одещини, прояви процесів їхньої деградації	5
15	Стратегія раціоналізації використання та комплекс заходів зі збереження і розширеного відтворення еколого-продукційного потенціалу ґрунтів і земель України та Одеської області	5
16	Принципи організації та основні завдання моніторингу ґрунтів і земель України	5
	Разом	82

До самостійної роботи відноситься:

[1] – підготовка до лекцій, практичних, семінарських, лабораторних занять;

[2] – написання рефератів, есе.

9. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Не передбачено

10. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний, порівняльно-географічний, проблемного викладення та частково-пошуково-дослідницький. Використання матеріалів природно- і ґрунтово-географічних досліджень та порівняльно-географічного аналізу.

11. Перелік питань для підсумкового контролю

1. Ґрунтово-земельні ресурси (ГЗР) – поняття, загальна характеристика, основне національне багатство держави
2. Роль ГЗР у функціонуванні біосфери та життєдіяльності людей, запорука продовольчої та еколого-економічної безпеки і сталого розвитку держави
3. Структура і географія ГЗР, забезпеченість ними жителів Землі і нашої держави
4. Потенціал і можливості господарського освоєння нових земель в межах різних ґрунтово-біокліматичних поясів Землі
5. Ґрунти і ґрунтовий покрив України, їх географія, загальна характеристика та оцінка рівня родючості
6. Структура земельного фонду України, тенденції його зміни
7. Загальна характеристика землекористування та землеробської освоєності ґрунтів України
8. Оцінювання використання, вартості та стану ґрунтів і земель України
9. Сучасний стан формування власності на землю та ринку землі в Україні
10. Процеси деградації ґрунтів України, їхні негативні наслідки та масштаби проявів
11. Стан ґрунтів і земель масивів меліорації (зрошення, осушення, рекультивациі) України, раціоналізація їх використання та заходи з поліпшення стану і підвищення продуктивності
12. Ґрунти Одеської області, їхня генетико-виробнича характеристика та землеробська освоєність
13. Структура земельного фонду Одеської області
14. Оцінка стану ґрунтів і земель Одещини, прояви процесів їхньої деградації
15. Стратегія раціоналізації використання та комплекс заходів зі збереження і розширеного відтворення еколого-продукційного потенціалу ґрунтів і земель України та Одеської області
16. Принципи організації та основні завдання моніторингу ґрунтів і земель України
17. Які питання/проблеми агрогосподарського використання та оцінки стану ґрунтів і земель території (регіону) Ваших досліджень будуть висвітлені у дисертаційній роботі?
18. Які наукові напрацювання (звіти, доповіді, статті та ін.) є у Вас за результатами вивчення використання та оцінки стану ґрунтів і земель території дисертаційних досліджень?

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Орієнтовний приклад для заліку

Поточний контроль та оцінювання СР								Підсумковий контроль	Сума балів
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2					
T1	СР	T2	СР	T1	СР	T2	СР		
5	5	10	10	10	10	10	10	30	100

T1, T2 ... T5 – теми змістових модулів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Навчальна програма дисципліни «Ґрунтово-земельні ресурси і сталий розвиток держави»
2. Опорні конспекти лекцій
3. Підручники і навчальні посібники та рекомендована література
4. Карти, атласи та ілюстративні матеріали
5. Питання і завдання для самостійної роботи.

14. Рекомендована література

Основна

1. Паньків З. П. Земельні ресурси: навч. посібник. Львів: ВЦ ЛНУ, 2008. 272 с.
2. Земельні ресурси України / за ред. В.В. Медведєва та Т. М. Лактіонової: Колективна монографія. К.: Аграрна наука, 1998. 148 с.
3. Раціональне використання ґрунтових ресурсів і відтворення родючості ґрунтів: організаційно-економічні, екологічні й нормативно-правові аспекти: колективна монографія / за ред. акад. НААНУ С. А. Балюка, чл.-кор. АЕНУ А.В. Кучера. Харків: Смуґаста типографія, 2015. 428 с.
4. Природа Украинской ССР. Почвы / Н. Б. Вернандер, И. Н. Гоголев, Д. И. Ковалишин и др. К. : Наук. думка, 1986. 217 с.
5. Адаптація агротехнологій до змін клімату: ґрунтово-агрохімічні аспекти: колективна монографія/ За ред. С. А. Балюка, В.В. Медведєва, Б.С. Носка та ін. Харків: Стильна типографія, 2018. 364 с.
6. Добровольський Г. В., Никитин Е. Д. Функции почв в биосфере и экосистемах. М. : Наука, 2000. 240 с.
7. Балюк С. А. Ґрунтові ресурси України: стан і заходи їх поліпшення // Вісн. аграр. науки. 2010. №6. С. 5-10.
8. Наукові основи охорони та раціонального використання зрошуваних земель України / за наук. редакцією С. А. Балюка, М. І. Ромащенко, В. А. Стащука. К.: Аграрна наука, 2009. 624 с.
9. Михайлюк В. І., Біланчин Я. М. Оцінка земель: навч. посібник. Одеса: Чорномор'я, 2003. 90 с.

Додаткова

1. Позняк С. П. Ґрунтознавство і географія ґрунтів: підручник. У двох частинах. Ч. 2 / С. П. Позняк. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 286 с.
2. Балюк С. А., Медведєв В.В., Захарова М.А. Стан ґрунтів України та шляхи підвищення їх родючості в умовах оптимізації земельних ресурсів України // Землеробство: міжвідомч. наук. Зб. Вип. 85. 2013. С.14-24.

3. Класифікація сільськогосподарських земель як наукова передумова їх екологічнобезпечного використання. – 2-ге вид. доповн. / Д. С. Добряк, О. П. Канаш, Д. І. Бамбіндра, І. А. Розумний. К.: Урожай, 2009. 464 с.
4. Оцінювання стану ґрунтів України та їхньої привабливості для інвестування (рекомендації) / В.В. Медведєв, І. В. Пліско, О. М. Бігун, С. М. Шейко. Харків: Міська друкарня, 2013. 28 с.
5. Ґрунтознавство в Україні: історія та сучасність: монографія / Д.Г. Тихоненко, В.А. Вергунов, М.О. Горін, В.В. Морозов, Н.М. Новосад. Харків: Майдан, 2016. 408 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Паньків З.П. Земельні ресурси: навч. посібник. Режим доступу: http://geoknigi.com/book_view/php?id=1091.
2. Вісник Одеського національного університету. Географічні і геологічні науки. Режим доступу: <http://visgeo.onu.edu.ua/>